

สรุปรายงานฉบับสมบูรณ์

ชื่อห้องประชุม

บทบาทอาสาสมัครกับการดูแลรักษาความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและเมือง

องค์กรรับผิดชอบ

1. มูลนิธิกระจกเงา
2. มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม
3. เครือข่ายพุทธิกา

รายชื่อวิทยากร และผู้ดำเนินรายการ

1. นายศิระ ลีพิพัฒน์วิทย์ (มูลนิธิโลกสีเขียว)
2. นางสาวสุภาพร มาลัยลอย (มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม)
3. นายกัญจน์ ทัดติยกุล (สมัชชาแปดริ้วเมืองยั่งยืน)
4. อ.วีรบูรณ์ วิสารทสกุล (ดำเนินรายการ)

รูปแบบในการดำเนินการประชุม

เวทีเสวนา

.....

สรุปรายละเอียดของการประชุม

มุมมองหรือประสบการณ์ เกี่ยวกับงานอาสาสมัครด้านสิ่งแวดล้อม

ศิระ ลีพิพัฒน์วิทย์ (มูลนิธิโลกสีเขียว)

เชื่อว่าคนเล็กๆ เปลี่ยนโลกได้ และเราทุกคนต่างก็เป็นอาสาสมัคร ทั้งที่รู้ตัวหรือไม่ก็ตาม ยกตัวอย่างเวลาเข้าใช้โปรแกรม google map นอกจากแสดงภาพแผนที่แล้ว โปรแกรมจะทำการประมวลผลการค้นหาของผู้ใช้งาน แล้วสรุปออกมาเป็นความหนาแน่นของสภาพการจราจร ณ ขณะนั้น เราจึงกลายเป็นอาสาสมัครช่วยรายงานสภาพการจราจรไปโดยปริยาย

ส่วนตัวมองว่า ถ้าต้องการชวนให้คนหันมาสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม เขาต้องมีทั้งความอยากและความรู้ จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้ งานขององค์กรจึงเน้นเรื่องกระบวนการศึกษา ถ่ายทอดความรู้ให้คนในชุมชน (เช่น กิจกรรมนักสืบสายน้ำ) เพื่อให้อาสาสมัครมีความรู้ไปถ่ายทอดให้คนอื่น

ต่อได้ รวมถึงงานรณรงค์ประชาสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ (เช่น งานสำรวจความต้องการใช้จักรยานของคนในสังคม) ซึ่งการขับเคลื่อนงานเหล่านี้จำเป็นต้องให้อาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วม

ปัจจุบันเป็นยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทมาก เป็นโอกาสที่จะนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเปิดโอกาสให้อาสาสมัครเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในประเด็นสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ยกตัวอย่าง งานสำรวจสำมะโนประชากรสัตว์ ซึ่งไม่ใช่การลงพื้นที่ แต่เป็นการชวนคนในโลกออนไลน์มาช่วยกันสังเกต มองหาสัตว์ชนิดต่างๆ แล้วช่วยกันแจ้งผ่านช่องทางออนไลน์ในกรณีพื้นที่นั้นมีสัตว์ชนิดที่เราระบุ โดยเราจะให้ความรู้ไปด้วยในตัวว่า การที่มีสัตว์ชนิดนั้นอยู่ เป็นตัวชี้วัดระบบนิเวศของพื้นที่นั้นอย่างไร ชนิดของสัตว์ที่เคยสำรวจ เช่น นกตีทอง, ตู๊กแก, กบหนอง, เต่าแก้มแดง และล่าสุดกำลังจะทำเรื่องตัวเงินตัวทอง

ประเด็นข้างต้นอาจฟังดูไกลตัว แต่ที่จริงเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตเราโดยตรง ยกตัวอย่าง การมีอยู่ของ 'ไลเคน' (สิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก เกิดจากราและสาหร่ายที่มาอยู่รวมกัน) สามารถใช้เป็นตัวชี้วัดคุณภาพอากาศได้ หากพื้นที่ใดมีไลเคนเยอะ คนในพื้นที่นั้นจะมีอัตราเป็นโรคมะเร็งปอดน้อย เป็นต้น

สุภาพร มาลัยลอย (มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม)

ทำงานร่วมกับชุมชนที่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยสนับสนุนให้ชุมชนมีความเข้าใจเรื่องสิทธิการมีส่วนร่วม การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และสิทธิในการตัดสินใจเรื่องสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน ยกตัวอย่าง การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเมือง จะทำอย่างไรให้เมืองได้มีการพัฒนาไปพร้อมกับมีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเอื้อให้คนในชุมชนอยู่กันอย่างมีความสุขและพึ่งพาตัวเองได้แบบยั่งยืน โดยที่ผ่านมามีการพัฒนาได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก เช่น ปัญหาขยะ หรือปัญหาการปล่อยสารพิษลงในพื้นที่ ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาที่ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วม ดังนั้น ชุมชนจึงต้องออกมาเรียกร้องให้ผู้ประกอบการและหน่วยงานภาครัฐ ร่วมกันดำเนินการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้กลับมาเป็นปกติ

สิ่งหนึ่งที่เรานับสนุนคือ การให้ชุมชนได้คิดว่าเรามีต้นทุนหรือจุดเด่นอะไรบ้าง แล้วถ้ามีการจัดการชุมชน เขาอยากให้มีพื้นที่ของเรามีลักษณะอย่างไร โดยเราพยายามดึงคนทุกกลุ่มในชุมชนนั้นๆ ให้มาร่วมคิดร่วมทำ เกิดเป็นความหวังในการสร้างชุมชนน่าอยู่ ซึ่งบทบาทของอาสาสมัครมีความสำคัญมาก ยกตัวอย่าง ชุมชนคลิตี้ล่าง (จ.กาญจนบุรี) ถ้าไม่มีคนในชุมชนที่ลุกขึ้นมาเรียกร้องความเป็นธรรม เราเองจะไม่สามารถเข้าไปทำงานให้เกิดผลได้ เพราะอาสาสมัครเหล่านี้ ที่คนส่วนมากมักเรียกเขาว่าเป็น 'แกนนำประท้วง' คือผู้ทำหน้าที่ประสานกับคนในชุมชนและองค์กรต่างๆ โดยที่เขาเองไม่ได้รับค่าตอบแทนอะไร เพียงแต่ต้องการปกป้องชุมชนของตน ซึ่งเรามองว่าอาสาสมัครในชุมชนลักษณะนี้มีความสำคัญ เพราะเป็นคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โดยตรง จึงมีความเข้าใจพื้นที่และคนในพื้นที่ เพราะสิ่งสำคัญของการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและเมืองอย่างยั่งยืน คือการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในประเด็นนั้นๆ

กัญจน์ ทัตติยกุล (สมัชชาแปดริ้วเมืองยั่งยืน)

ตนเองเป็นชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ จ.ฉะเชิงเทรา มีโอกาสทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ช่วงที่มีโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ขึ้นใน อ.บางคล้า โดยโรงไฟฟ้าดังกล่าวตั้งอยู่กลางทุ่งนา ซึ่งมีบริเวณโดยรอบเป็นสวนผลไม้ และบ่อปลา ฯลฯ ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ออกมาชุมนุมประท้วงกัน โดยเราเองก็ได้เข้าร่วมกับชาวบ้านด้วย ระหว่างนั้นพยายามคิดว่าทำอย่างไร ชาวบ้านถึงจะมี

ข้อมูลเพื่อนำไปใช้เพื่อต่อสู้เรียกร้องสิทธิ จึงเริ่มทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชนด้วยวิธีต่างๆ แล้วนำข้อมูลชุดนี้มาใช้ประกอบการพูดคุยกับ คณะกรรมการผู้พิจารณา 'รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม' (EIA) ในที่สุดโครงการนี้ก็ไม่ผ่านการพิจารณา

นอกจากนี้เคยเป็นอาสาสมัครช่วยชาวบ้านในพื้นที่ อ.พนมสารคาม เพื่อเรียกร้องไม่ให้มีการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน ระหว่างการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล ได้พบรูปแบบของความเป็นอาสาสมัครในวิถีของชุมชน โดยชาวบ้านแต่ละคนจะวาดภาพลงกระดาษ A4 เป็นภาพแผนที่โดยรอบบริเวณที่เขาอาศัยอยู่ พอเราเก็บข้อมูลจนครบก็มีอาสาสมัครช่วยนำภาพวาดเหล่านั้นมาจัดเรียงต่อกัน จนเห็นเป็นภาพแผนที่ของชุมชนแบบครอบคลุม รวมถึงที่ตั้งของโรงไฟฟ้างดงแล้วด้วย เสร็จแล้วก็อาสาสมัครอีกคน ช่วยนำภาพวาดดังกล่าวไปจัดทำเป็นภาพกราฟิก เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่โดยรอบ จนโครงการโรงไฟฟ้างดงย้ายออกไปจากพื้นที่

งานข้างต้น ได้นำไปสู่การรวมตัวกันของชาวบ้านในพื้นที่ต่างๆ เพื่อเรียกร้องให้ทางจังหวัดจะเชิงเทราทำการประกาศผังเมืองจนเป็นผลสำเร็จ เมื่อดูจากแนวโน้มตรงนี้ ก็เชื่อว่าในอนาคตจะมีช่องทางให้คนในสังคมมาเป็นอาสาสมัครมากขึ้น

อาสาสมัครช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกแก่สังคมได้อย่างไร

ศิริระ ลีพิพัฒน์วิทย์ (มูลนิธิโลกสีเขียว)

กระบวนการอาสาสมัครควรถูกผลักดันให้มีการทำต่อไป ไม่จำเป็นต้องงานด้านนี้ต้องอยู่ในมือผู้เชี่ยวชาญเพียงอย่างเดียว เพราะสิ่งสำคัญของสภาพแวดล้อมคือความหลากหลายจากมุมมองที่รอบด้าน ซึ่งต้องมาจากคนในชุมชน กระบวนการอาสาสมัครจึงมีส่วนช่วยให้เกิดความหลากหลายและเป็นประชาธิปไตย

ในเชิงตัวบุคคล ไม่อยากให้เกิดว่าการเป็นอาสาสมัคร เป็นเรื่องที่ต้องเสียสละเหนื่อยยาก แต่ให้เริ่มต้นจากความสนใจแล้วออกไปทำ สิ่งนี้จะส่งผลดีต่อตัวเอง ถือเป็นการเรียนรู้นอกกระบวนการศึกษา ซึ่งมาจากการเปิดโลกออกไปสัมผัสประสบการณ์ที่หลากหลายกว่าในห้องเรียน

หากถามว่าพลังของคนตัวเล็กๆอย่างเรา จะทำอะไรได้แค่ไหน ขอให้จินตนาการถึงการนอนในห้องที่เต็มไปด้วยยุง คงจะนึกออกว่าฤทธิ์มันรุนแรงแค่ไหน คนเรามีโอกาสตายเพราะโดนยุงกัด มากกว่าโอกาสที่ตายเพราะโดนเสือกัดเสียอีก ดังนั้น อย่าดูถูกพลังเล็กๆ เพราะพลังเล็กๆของเราทุกคน สามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้

กัญจน์ ทัตติยกุล (สมัชชาแปดริ้วเมืองยั่งยืน)

อยากเน้นย้ำเรื่อง อาสาสมัครกับความเป็นพลเมือง ซึ่งไม่สามารถแยกจากกันได้ เพราะสิ่งนี้คือตัวชี้วัดคุณภาพของบ้านเมือง การที่มีคนตื่นตัวใส่ใจเรื่องสภาพแวดล้อม ก็เชื่อว่าเราจะได้เห็นบ้านเมืองที่ค่อยๆ ดีขึ้น

ถ้ามองในแง่ความเป็นพลเมืองโลก (global citizen) จะพบว่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกนั้นไม่ได้แยกออกจากกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสภาพภูมิอากาศ ปัญหาความยากจน ฯลฯ การที่เราเองจะตื่นตัวในเรื่องที่มีผลกระทบต่อโลก แล้วช่วยกันแก้ไขในเรื่องเหล่านั้นก็เป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งเริ่มได้ตั้งแต่เรื่องเล็กๆ ในชีวิตประจำวัน

สุภาพร มาลัยลอย (มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม)

จุดเปลี่ยนในชีวิตคนเรา อาจมาจากจุดเล็กๆ ก็เป็นได้ ส่วนตัวก็มีจุดเปลี่ยนชีวิตจากการได้เข้าค่ายอาสาพัฒนาในสมัยเรียน ทำให้ได้เปิดโลกกว้าง ได้เห็นชุมชน เห็นปัญหาที่หลากหลาย เห็นสิ่งใหม่ๆ ที่เราน่าจะได้เรียนรู้ จนนำมาสู่การทำงานด้านสังคม

ถ้าการทำงานคือชีวิต และงานเหล่านี้ทำให้เรามีความสุข ก็ถือว่าความสุขเหล่านี้ช่วยหล่อเลี้ยงชีวิต เราต้องการเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามา ร่วมทำงานขับเคลื่อนประเด็นเหล่านี้ ให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืนและมีความสุข

คำถามจากผู้เข้าร่วมประชุม :

ในการลงพื้นที่ทำงาน เคยเจอปัญหาเรื่องคนในชุมชนมีความรู้สึก ว่า 'ไม่ใช่หน้าที่' บ้างหรือไม่ แล้วมีวิธีการเชิงความคิดอย่างไรกับชาวบ้านกลุ่มนี้

สุภาพร มาลัยลอย (มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม)

เราจะชวนเขามองไปยังอนาคต รวมทั้งสืบค้นหาเหตุว่าทำไมคนในชุมชนถึงคัดค้านโครงการก่อสร้างนั้นๆ โดยชี้ให้เห็นว่าประเด็นหลักไม่ใช่เรื่องก่อสร้าง แต่เป็นเรื่องความต้องการส่วนลึกของคนในชุมชน โดยสร้างให้เกิดการพูดคุยอย่างมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ ในชุมชน แล้วเชื่อมโยงไปยังกลุ่มองค์กรภายนอก โดยเป็นการคิดและคุยบนพื้นฐานของข้อมูล ไม่ใช่แค่บอกว่าเอาหรือไม่เอา

ศิริระ ลีพัฒนวิทย์ (มูลนิธิโลกสีเขียว)

บางคนอาจมีข้อกังวลในใจ เช่น กลัวว่าลุกขึ้นมาทำกิจกรรมแล้วจะกลายเป็นเป้าโจมตี หรือถูกใช้เป็นเครื่องมือของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยวิธีของเราคือ เลือกลงพื้นที่กับคนที่อยากทำ ซึ่งเป็นขั้นตอนง่ายสุด ต่อมาคือการออกแบบเนื้องานให้ง่าย ไม่ขัดกับชีวิตประจำวัน เช่น ตารางเวลาที่เหมาะสมของงาน เป็นเรื่องศิลปะการออกแบบงานอาสาสมัคร ให้สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตประจำวันของกลุ่มเป้าหมาย

ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากผู้เข้าร่วมประชุม :

ขอชื่นชมวิทยากร ในการอธิบายบอกเล่าประสบการณ์การทำงาน ในลักษณะที่สอดคล้องกับพื้นที่และความเป็นชุมชนของไทย

.....